

Tvůrčí vojenskoteoretické myšlení

Probíhající revoluce ve vojenství nevyžaduje jen prosté zvýšení úrovně řízení vojsk, ale velmi ostře staví otázku vědeckosti řízení všech druhů praktické i teoretické činnosti ve všech oblastech vojenství.

Složitost rozvoje vojenství v současných podmínkách, specifika poznávací a praktické činnosti důstojníků a generálů, požadavek zdokonalování poznávacích metod ve vojenství a řada dalších požadavků vyzdvihují nutnost a význam teoretického myšlení, které má v armádě některé spe-

cifické rysy. Je to vojenskoteoretické myšlení, které je zaměřeno na objevení nového při zkoumání jevů a stanovení vlastností a tendencí, které se ještě neodrazilo ve vojenské teorii a praxi, a které je tvůrčím procesem.

Termín tvůrčí vojenskoteoretické myšlení je velice často používán v současné terminologii. Jeho přesné vymezení však v literatuře není dáno. Pokusím se proto objasnit podstatu a vymezit pojem tvůrčího vojenskoteoretického myšlení postupným rozborem termínu.

První pojem je **tvůrčivost**. Je jedním ze základních rysů leninského stylu práce při řešení společenských úkolů. Jak bylo zdůrazněno na XXV. sjezdu KSSS, „...**leninský styl je tvůrčí, je mu cizí subjektivismus, vyznačuje se vědeckým přístupem ke všem společenským procesům.**“ (XXV. sjezd KSSS, Praha, Svoboda 1976.)

Obecně vzato tvůrčivost je takovým procesem, který charakterizuje aktivní vztah člověka k vnějšímu světu. Při řešení tohoto vztahu je nezbytné vyjít z materialistického pojetí dějin. V tomto pojetí vystupuje člověk jako přetvářející subjekt, jako tvůrce vlastních dějin. V. I. Lenin k tomu ve svých Filozofických sešitech poznamenává, že „... lidské vědomí objektivní svět nejen odráží, nýbrž jej i tvoří...“, tj. že svět člověka neuspokojuje a člověk jej chce svým jednáním změnit.“ Člověk je tedy nejen produktem společenských vztahů, ale také jejich tvůrcem. Vytváří a přetváří prostředí, ve kterém žije, je to aktivně činná osobnost, subjekt historického procesu.

Komunistická strana si vždy cenila u kádru, včetně vojenských, takovou vlastnost, jako je **cít pro nové**. Osvojit si je, vyžaduje vidět perspektivy vývoje různých

stránek vojenství a hledat a do praxe zavést efektivní způsoby řešení stanovených úkolů. Znamená to organizovat práci na základě nových poznatků socialistické vědy a bojovat za vše nové a pokrokové. Vyžaduje to zbavit se šablonovitosti, vytvářet bojovat proti setrvačnosti, stagnaci, sebeuspokojení, formalismu a byrokracii, tedy všemu, co znemožňuje řešit úkoly pozvednutí bojové pohotovosti, bojové a politické připravenosti na úroveň soudobých požadavků vojenství. **Tvůrčivost v armádě** chápeme komplexně a usilujeme o její soustředění na poznávací činnost, na odhalování a využívání nových přístupů na svěřeném úseku činnosti, na pohotovou změnu způsobu činnosti, pokud se ukáže dosavadní způsob jako neadekvátní vytyčenému úkolu.

Tvůrčivost je tedy možné vyjádřit jako složitý proces **poznávání** objektivního světa a na tomto základě **vytváření** principiálně nových materiálních a duchovních hodnot. Tvůrčivost je takový obsah v procesech myšlení a činnosti, který je charakterizován novými cestami a způsoby řešení teoretických a praktických problémů kvalitativně novými výsledky, které mají bezprostřední nebo zprostředkovaný

společenský význam. Aplikujeme-li to do vojenství, jde o proces teoretické a praktické činnosti, v jehož průběhu se řeší složité úkoly přípravy a vedení ozbrojeného zápasu, řízení vojsk v bojové činnosti, jejich všestranné bojové zabezpečení, materiálně technické zabezpečení, rozpracovávají a zavádějí se nové způsoby a formy bojové činnosti, vytvářejí se nové druhy bojové techniky a zbraní, zdokonaluje se organizace vojsk, obsah, formy a metody výcviku a výchovy vojáků.

V období vědeckotechnické revoluce jsou zdůrazňovány složky myšlení, které především zabezpečují hledání, zadání a řešení tvořivých úkolů, tj. úkolů, které je nutné řešit tvořivou činností a novými postupy a zejména přitom **plně využívat výsledků tvořivého myšlení ve společenské praxi.**

Tvořivá činnost je integrálně spojena poznáním a využíváním společenských zákonů, je nedílně spjata s **rozvojem myšlení**, předpokládá cílevědomost lidského jednání. Tvořivost tedy vychází na jedné straně z poznání objektivních zákonitostí vývoje společnosti a na druhé straně z aktivně přetvářející, praktické činnosti člověka.

V souladu se základními zákony materialistické dialektiky chápeme naše **tvořivé myšlení** každou existující formu v toku pohybu, před níž se nesklání a je v podstatě kritické a revoluční. Tvořivé myšlení vždy obsahuje dialektickou negaci, překonání starého a přežitého, vytváření nového.

Jakýkoli tvořivý problém se zpočátku řeší v rámci formálně logických pravidel. Z předpokladů se dělají závěry, které slouží jako předpoklady pro nový stupeň závěrů. Tak je to do momentu, kdy rozvíjí logického procesu myšlení narazí na překážku, která už nemůže být zdořána prostředky formální logiky. Tento moment je signál pro zesílení aktivity myšlení a především pro hledání řešení prostředky heuristickými, představivostí. Je signálem pro využití tvořivého myšlení. Co je vlastně tvořivé myšlení?

Pod **tvořivým myšlením** většinou chápeme vyšší stupeň rozvíjení rozumových schopností osobnosti, které dovoluji úspěšně řešit netypické úkoly, tj. takové úkoly, které nemají hotová pravidla řešení. Tvořivé hledání předpokládá maximální vypětí všech volních, morálních a nezdědka i fyzických sil člověka, jeho schopnost vyvíjet neschůdné činnosti gnoseologického i sociálního typu.

Tvořivé myšlení se charakterizuje vysokou poznávací cílevědomostí, soustředěným a přesným pozorováním. Zákony

vnějšího světa neleží na povrchu jevů. Proniknutí do hloubky předmětů, jevů a procesů je spojeno s vysokou mobilizací všech duchovních a poznávacích možností myšlení.

Definování pojmu **vojenskoteoretické myšlení** se setkává s určitými potížemi, neboť ve společenskovědní i vojenskovědecké literatuře se používá v různých významech i rozdílné rovině obecnosti, obvykle se smyslovým a funkčně praktickým zaměřením. Vymezení daného pojmu se převážně vztahuje na výčet požadavků a charakteristických rysů obsahu. Nejčastěji je chápáno vojenskoteoretické myšlení jako určitý způsob, forma či zaměření myšlení, koncentrace na vojenskoteoretické otázky poznání a funkční řešení vojenskopraktických úkolů.

V Sovětské armádě je **vojenskoteoretické myšlení** definováno jako:

— odraz jevů války, podmínek a způsobů přípravy země a ozbrojených sil na vědomí člověka,

— nepřetržitý dialektický proces rozvoje poznání o válce, podmínkách a způsobech přípravy ozbrojených sil, který se uskutečňuje na základě vojenské praxe s cílem jejího zdokonalení.

Vojenskoteoretické myšlení směřuje k objevení nového při zkoumání jevu a stanovení vlastností a tendencí, které se ještě neodrazily ve vojenské teorii a praxi.

Hlavním cílem je objevit zákonitosti války, operace, boje a jiných druhů bojové činnosti a na tomto základě stanovit jejich možný charakter, způsoby vedení a jejich všestranného zabezpečení včetně MTZ, usměrnění přípravy ozbrojených sil a metody výcviku a výchovy vojsk. Analýza dialektické cesty vojenskoteoretického myšlení je třeba zahajovat rozborem obsahu vojenské praxe, ujasněním zvláštností a různých vlivů na rozvoj **vojenskoteoretického poznání**, na zlepšení gnoseologických schopností vojáků a formování metod velení a řízení v míru i boji.

V současných podmínkách je tento proces složitější. Má zpravidla syntetický charakter. Zahrnuje často prvky přístupu vědeckého a prvky speciálně odborných přístupů operačně taktického a strategického, jakož i prvky přístupů technického, organizačního, pedagogického, psychologického a jiných. **Vzrostl význam teoretického myšlení vojáků, ztížilo se získávání empirických podkladů, které předurčují vojenskoteoretické poznání.**

Tvořivý přístup k řešení úkolů **vystavby a přípravy socialistické armády** představuje cílevědomé přetváření vojenské skutečnosti v souladu s objektivními podmínkami a zákony ve vojenství a v soula-

du s metodologickými principy marxisticko-leninské filozofie. Tato specifika tvůrčí činnosti je podřízena úkolům vítězství ve válce nad nepřítelem a rozvíjí se v podmínkách přísné centralizace řízení vojenské činnosti na základě řádů, nařízení a rozkazů. Má proto řadu specifických rysů, které vyplývají ze specifiky výstavby socialistické armády, z jejích sociálních funkcí, organizační a profesionální struktury, z přesně vymezené centralizace řízení (velení), z detailně rozpracované organizace vojenské činnosti.

V socialistické armádě, která vyjadřuje socialistické společenské vztahy, je rozvoj tvůrčího myšlení determinován jak obecnou zákonitostí růstu tvůrčí aktivity v socialistické výstavbě, tak zákony spojenými s dialektikou vojensství, specifikou vojenské výstavby a zvláštnostmi válek na obranu socialismu.

Pramenem tvůrčích sil v činnosti vojenských kádřů je vojenská praxe. V rozvoji vojensství, během boje, v procesu bojové a politické přípravy stále se rodí protiklady mezi cílem člověka a neznalostí konkrétní cesty prostředkem, metody a způsobu jeho docelení.

Současné výzkumy a teoretické analýzy ukazují, že vojenskoteoretické myšlení je tvůrčím procesem, zaměřeným na rozvíjení vojenské teorie ve všech jejích oblastech. Vojenskoteoretické myšlení je organickou složkou, resp. aspektem individuálního vědomí. Projeví se v intelektu člověka, ve formě schopnosti k aktivnímu racionálnímu odrazu skutečnosti se specifikou zaměřenosti na otázky vojensství v nejširším smyslu slova.

Aktivní odraz a osvojení objektivní skutečnosti jsou realizovány na základě smyslového a racionálního stupně poznání. S ohledem na složitost myšlenkových předpokladů a psychologických pochodů, na jedinečnost a neopakovatelnost každého individuálního vědomí (myšlení), můžeme rozlišit dvě stránky: sociálně politickou a gnoseologickou.

Sociálně politická stránka vojenskoteoretického myšlení vyjadřuje jeho společenský charakter, ideové, třídní a mravní zaměření. **Gnoseologická stránka** pak stupeň jeho poznávací síly, připravenost, zralost a schopnost generála a důstojníka jako nositele vojenskoteoretického myšlení k jeho tvůrčí činnosti.

Vypěstlost a zralost vojenskoteoretického myšlení generála a důstojníka socia-

listické armády je charakterizována celou řadou jeho rysů, projevů a schopností, z nichž pro naši problematiku mají největší význam:

— aktivně a věrně odrážet objektivní skutečnost,

— tvůrčím způsobem řešit vznikající problémy, včetně zavádění jejich řešení do vojenské praxe,

— správně uplatňovat a používat dialektickomaterialistické metody a dalších adekvátních vědeckých metod, vlastních metodologií vojenskovědeckého myšlení a poznání.

Tvořivost, uplatňování metody kritické analýzy a syntézy, systémovost, schopnost prognózování, intuice, variantnost, interdisciplinárnost, exaktnost, časoprostorovost, zpětnovazebnost, globálnost, abstrakce i zobecnování a další, jsou z hlediska gnoseologického nejvýznamnější rysy vojenskoteoretického myšlení. Je jisté, že tímto výčtem nemohou být zcela vyčerpány. Vojenskoteoretické myšlení vedle těchto a dalších kvalit předpokládá komplexnost, orientaci na maximální výsledky a výkony, koncentraci na hlavní článek aj. Po stránce sociálně politické tvoření jeho základu, schopnost postižení společenského a třídního zájmu, stranickost, principiálnost apod.

Tvůrčí myšlení je specifickým celkem, který se nedá redukovat či zjednodušovat na součet komponent, které je vytvářejí. Je to proces ontologicky i gnoseologicky nanejvýš složitý a dynamický.

Vojenskoteoretické myšlení je formováno celou řadou faktorů vnějšího prostředí (materiálních, duševních), ve kterém jednotlivec žije a tvoří. Na jeho utváření se podílí řada vědních oborů a disciplín: teorie marxismu-leninismu, další společenské vědy, socialistická vojenská věda, přírodní a technické vědy, teorie řízení a organizace apod. Zásadní význam má učení marxismu-leninismu, vojenská věda a vojenskotechnická disciplína.

Při zkvalitňování vojenskoteoretického myšlení musíme vždy sledovat úzkou vazbu na vojenskopraktickou stránku. Je předpoklad, že čím vyšší bude podíl vojenskoteoretického myšlení a poznání na realizovaných vojenských činnostech, tím bude jejich kvalitativní úroveň vyšší. V rozvoji vojenskoteoretického myšlení u vojenských kádřů je nezbytná organická jednota teoretické a praktické stránky.

Rostoucí úloha vojenské teorie v soudobé válce a narůstání složitosti jejího zdokonalování kladou vysoké nároky na úlohu a význam vojenskoteoretického myšlení a vyžadují nepřetržité zdokonalování samotných metod a způsobů vojenskoteoretického poznání i jejich osvojení našimi vojenskými kádry.